

HISTORIAN SARALLA

PERTTI HAAPALA

Suomen kansan historia

Professori Pertti Haapala tarkastelee virkaanastujaisesityksessään näkemyksiä Suomen kansan historiasta.

■ Mitä on Suomen historia? Vastaus on ikäänkuin itsestään selvä, jos ajatellaan, että Suomen historia on Suomenniemellä asuneiden ihmisten historiaa, mutta se tulee monimutkaisemmaksi, jos kysytään mitä on Suomi tai suomalaiset tai suomalaisuus ... tai mitä Suomen historiaan valitaan kerrottavaksi – tai jos uskalletaan kysyä onko Suomen historialla merkitystä – tai onko Suomen historia erityinen tieteenlaji, kun sillä on yliopistoissa omat oppituo-
linsakin.

Suomen historia tieteenalana ja oppituo-
lina sai alkunsa siitä kun keksittiin, että ”Suomen kansalla” on historia. Tämä oli aikanaan aivan erityinen tapa nähdä menneisyys, eikä mikään itsestäänselvyys. Tästä alkoi suomalainen historian tutkimus ja kansakunnan historiatietoisuuden kasvattaminen – tai kuten myös sanotaan – kansakunnan muistin luominen. Tämän kasvatustyön tuloksena nykyajan suomalaiset ovat historiatietoista väkeä, kansa joka uskoo historiaan ja sen merkitykseen. Suomalainen historiakuva on myös hyvin kansallinen, suomalaista erityisyyttä ja yhteisyyttä korostava. Vertailun vuoksi mainittakoon että kä-

siini osui kerran teos ”A People’s History of the United States”. Kirjassa mennään läpi amerikkalaisen yhteiskunnan hiljaiset vähemmistöt, jotka ovat jääneet pois ”kansallisesta” historiasta.

Tänä vuonna koteihimme jaettiin uusi perustuslaki. Vaikutelma sitä lukiessa oli samanlainen kuin uuden virsikirjan tai Raamatun käännöksen kanssa: mehukkaat ja selvät ilmaisut olivat hävinneet. Mutta ensimmäinen virke oli säilyttänyt vanhan retorisen iskuvoimansa: ”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle...” Muuten perustuslainsa puhutaan kansalaisista ja korostetaan yksilöllisiä oikeuksia.

Vuoden 1919 hallitusmuodossa tällä ilmaisulla tahdottiin tehdä selväksi, että valta ei kuulu kuninkaalle, eikä keisarille, eikä säädyille, vaan ”kansalle kaikkivaltiaalle”. Oli käyty kova taistelu myös sitä vastaan, että valtiovalta kuuluisi Venäjän duumalle, jonne suomalaiset eivät koskaan lähettäneet edustajiaan päättämään ”omista asioistamme”.

Vuoden 1919 hallitusmuoto oli Suomen historiassa yksi täyttymyksen hetki, kun kansa muodosti oman kansanvaltaisen valtion. Meillä on tosin tapana muistaa paremmin joulukuun kuudes 1917, mutta kuten tiedetään maailmansodan vuosina alkanut kriisikehitys päättyi vasta 1919. Sitä ennen ei voida puhua ”kansanvallan” voitosta Suomessa. Ainakaan sanonnalla ei ollut kansaa yhdistävää sisältöä.

Sata vuotta aikaisemmin ei osattu edes kuvitella tällaista mahdollisuutta. Kansallista henkeä kaivannut, suomalaisuuden esitaitelija A.I. Arwidsson tapasi Aleksanteri I:n Iisalmen pappilassa vuonna 1819 ja kertoi:

”Häntä ei voi nähdä rakastamatta häntä, ja se, joka on ihastumatta puhellut hänen kanssaan, ei ole ihminen. Lempeänä, alentuvaisena, keveänä ja yksinkertaisena hän houkuttelee pienet lapsetkin ja arat erämaiden naiset personansa ympärille juurikuin suojelevan jumaluuden ympärille; ja mitäpä muutakaan hän olisi Suomelle?”

Sääty-yhteiskunnassa valta oli säädettyä ja maan päällä se sai persoonallisen hahmon – jopa sielun – kuninkaassa tai keisarissa. Myös historia oli loogisesti tämän toimijan historiaa ja esitettiin osana Luojan suunnitelmaa.

Tämä sääty-yhteiskunta haastettiin Tampereella marraskuun 1. päivänä 1905. *Väinö Voionmaa*, jonka kivipaasi jököttää nyt Tampereen yliopiston pihassa, kuvasi kansanvallan alkuketkiä eli ”kansallislakon” tunnelmia tuoreeltaan näin:

”Oi ihania päiviä! Aripäiväisistä arkipäiväisin kaupunki oli muuttunut satujen lumotuksi linnaksi. Vanha elämä oli kuin kivettynyt ja uusi ihmeellinen elämä puhjennut sen sijaan. Kymmenettuhannet kädet olivat irtautuneet omista pienistä askareistaan toimittaakseen suuria valtion ja yhteiskunnan tehtäviä. ... Kansa leikki kuningasta täysin rinnoin nauttien vallankumouksen hurmaa ja unohtaen vallankumouksen vaarallisuuden. Nyt oli sortovalta kukistunut niinkuin Jerikon muurit Israelin pasuunain soudessa. Vanhat vallat oli alistettu kansan astinlaudaksi. Köyhälistön hymnit kaikuivat taivaan lakeen saakka ja runoniekat kilvan lauloivat kansan kaikkivaltiaan ylistystä. Paljastetuin päin kuultiin ... suurensuuntaisen Julistuskirja Suomen kansalle ...”

Keisari ei tietenkään luopunut palastakaan omaa valtaansa, mutta joutui antamaan uuden valtiopäiväjärjestyksen, jossa eduskunta korvasi säädyt. Mitä todella saatiin, oli kuvitelma kansanvallasta, joka ei kestänyt suurten odotusten painetta. Maailmansodan vuosina ja lopullisesti keväällä 1918 hajosi pitkään rakennettu kuva yhdestä kansasta. Väinö Voionmaa oli muun sivistyneistön tapaan pettynyt. Hän kirjoitti keväällä 1918,

että koettu väkivalta on ”seuraus siitä sysimustasta hengenpimeydestä, siitä ihmisyyden ensimmäisiä alkeitakin vailla olevasta sieluntilasta, jossa pohjimmaisat kansankerrokset ovat vielä näihin päiviin saakka säikähdyttävän yleisesti eläneet”.

Tähän odottamattomaan käänteeseen vuosisadan alussa oli monia syitä. Nyt katsoen oleellisia tekijöitä olivat ainakin kapitalistisen talouden nopea läpimurto, suuret väestöliikkeet, kansalaisvapauksien lisääntyminen ja sodan osalta suurvaltojen kilpailu. Tuolloin monen kansan sivistämiselle omistautuneen silmissä näytti käyneen kuitenkin niin, että Suomen kansan valistus- ja kasvatustyö oli epäonnistunut. Vaikka juuri sitä varten oli perustettu yliopistoon historian professorin virat, ja oli luotu Suomen kansalle identiteetti.

Tässä innostuneessa identiteettityössä syntyi tieteenala nimeltä Suomen historia. Sillä on monta isää, ja useimmin mainitaan H. G. Porthan, mutta mutta parhaiten viittaa istuu *Z. Topeliukselle*. Hän sai ensimmäisen varsinaisen isänmaan historian professorin viran vuonna 1854 – tosin ilman mitään tieteellistä näyttöä. Palkintoviran sai myös Suomen ”kansan historian” suurin teoreetikko *J. V. Snellman*.

Topeliusta on tapana siteerata siitä miten hän nuorena miehenä Porthan-juhlassa 1843 kysyi: ”Åger finska folket en historia?” Hänen vastauksensa oli kielteinen ja selitys oli se, että Suomen kansa ei ollut onnistunut muodostamaan omaa valtiota, mikä oli oman historian tunnusmerkki, eikä hän uskonut, että maassa olisi ollut Ruotsin vallan aikana erityistä kansallistunnetta. Tämä näkökanta oli kriittinen: olihan Turun Akatemiasa ollut professoreita, jotka olivat löytäneet Suomelle suurenkin menneisyyden, tiedettiin jopa antiikin kreikkalaisten ja roomalaisten polveutuneen suomalaisista. Näiden miesten mielestä Suomella oli oma historiansa, koska jo aikojen alusta oli ollut Suomen kansa, jonka ensimmäinen kuningas oli Noakin pojanpoika Maagog. Ns. fenofiilit puolestaan löysivät 1700-luvun lopulla suomalaisen kansankulttuurin ja siten omalaatuisen kansan omalaatuisine tapoineen. H. G. Porthanin Suomen historia oli

kuitenkin "luonnonhistoriaa" ja kaukana siitä kansallisesta historiasta, jonka kansallisaate, nationalismi, synnytti 1800-luvulla ja joka sai valtiollisen historian muodon. Snellman pitikin Porthania hyönteiskeräilijänä, joka ei nähnyt historian tarkoitusta, sen suurta linjaa.

Topelius kaipasi Suomelle aivan "omaa" historiaa. Sen olemassaolosta ja tarpeellisuudesta päästiin varmuuteen 1850-luvulla, osin ehkä Kalevalan ja Väinö Stoolin innoittamana ja julistettiin myös kilpailu sen kirjoittamiseksi. Voittaja oli *G. Z. Forsmanin* eli *Yrjö Koskisen* "Oppikirja Suomen kansan historiassa". Se julkaistiin vuonna 1869, ja myöhemmin nimellä "Suomen kansan historia".

Nyt katsoen Koskisen teos on melko tylsänoloinen kuvaus siitä mitä herrat ovat milloinkin tehneet. Koskinen kuitenkin lisäsi kertomukseen juonen: eli miten Suomen asia oli edistynyt eri tilanteissa ja eri henkilöiden toimesta. Se oli valikoivaa historiaa – mutta sellaisenaankin parempaa kuin Ruotsissa kirjoitetut teokset, joista Pohjanlahden itäpuoli unohtui kokonaan.

Yhteinen historia

Suomen kansan historian kirjoitti sivistyneistö. Kohdetta, itse kansaa, asia ei paljoa kiinnostanut, eikä Koskisen teos mikään rahvaan sosiaalishistoria olekaan. Kyse olikin muusta, eli siitä, että kansallisuusaatteen sisäistäneet viisaat miehet kirjoittivat itsensä "kansan historiaan". Sieltä eikä hallitsijasta löytyi nyt "maailmanhenki", joka objektivoi itsensä kansan historiassa ja suoritti maailmanhistoriallista tehtäväänsä. Koskinen selitti luentosarjassaan Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa, että tulee käsitellä "tapahtumain yleinen tarkoituksenmukaisuus, että ymmärretään löytyvän aatteellista tarkoitusta-perää, jota kohden ihmiskunta kulkee ..." Hän antoi opiskelijoille esimerkin: "Ei kaikki tapaukset maailmassa kuulu historiaan. Kun esim. joukko pohjalaisia työmiehiä pitää vallatonta meteliä Sundsvallissa ja raakuudellansa hämmästyttää hyviä naapureitamme, tosin tapaus semmoinen voipi häväistä Suomalaista nimeä, mutta ei kuulu Suomen, eikä Ruotsin his-

Yrjö-Koskisen ja Forsströmin "Suomen historiaa" luettiin kansakouluissa 1900-luvun alussa.

toriaan, saati yleiseen." Hän antoi toisen esimerkin Afrikan sydänmaiden vallankumouksista, joista "maailmanhistoria ei pidä mitään lukua". Koskisen mukaan "nämä kaksi esimerkkiä osoittavat, että ainoastaan ne tapaukset, jotka jollain tavoin liittyvät ihmiskunnan yleiseen kehitykseen, voivat kuulua historian alaan, ovat historiallisia tapauksia".

Suomen historia oli yleistä historiaa siltä osin kuin tapahtumat Suomessa edistivät "maailmantarkoitusta". Tämä maailmantarkoitus oli monille arvoitus, mutta juuri sitä historiantutkimuksen piti selvittää, sillä Koskisen mukaan "historia on inhimillisen kehityksen tiede". Suomen historia osoitti ja opetti, miten Suomen kansa oli osa maailmanhistorian "kokonaisuhenkilöä", toisinaan enemmän toisinaan vähemmän. Kansat olivat ikäänkuin vuorotellen maailmanhistorian vetovastuussa ja kuka tahansa näki, että edistynein oli läntinen ja pohjoinen Eurooppa.

Myös Suomen kansa sai näin maailmanhistoriallisen tarkoituksen ja merkityksen. Jopa tavallisten ihmisten teoista tuli historian subjekti. Snellman tosin sanoi hyvin selvästi, että ”vain palkattujen historianvääräntäjien tehtäviin kuuluu selittää maailmanhistoriaa yksilöiden kujeilla”, mutta sanat oli osoitettu suurmiesteoriaa vastaan.

Suomen kansan historian populaariversion kirjoitti Topelius Maamme kirjassa. Se on nerokas teos sikäli, että asioita kuvataan paljolti lapsen näkökulmasta ja lapsen ajatusmaailman avartuminen symbolisoi kansallista heräämistä. Luku isänmaa alkaa:

”Eräänä aamuna seisoin korkeilla tikapuilla, jotka olivat nojallaan tupamme katonräystästä vasten. Siitä saatoin katsella kauas ympärilleni. Etäällä meidän talostamme näin toisia taloja. Etäällä meidän laitumistamme näin niittyjä, peltoja, teitä, vuoria, metsiä ja järviä. Tiesin kyllä maailman suureksi, mutta näin suureksi en sitä luullut. Ja taas juolahti mieleeni tuo kummallinen ajatus, että tämä on muka meidän maatamme, meidän suurta kotiamme.”

Kirjan lopussa, luvussa Kotiintulo koulusta, sama lapsi toteaa:

”Mitä kaikkea olen oppinut tähän mennessä siitä aamusta lähtien, jolloin kiipesin tikapuille tuolla kotona ja mietin tuota käsittämätöntä sanaa: meidän maamme! Nyt sen tunnen”

Välissä Topelius esitti Suomen historian. Käy ilmi, että Suomen kansalla on tarkoitus. Luvussa Kansa Topelius luetteli Suomen kansan laadulliset ominaisuudet, kuten ahkeruus, uskollisuus ja opinhalu ja päätti:

”Sellainen on pääominaisuuksiltaan se kansa, jonka Jumala on valinnut viljelemään kaukaista pohjolaa. Siihen toimeen tarvitaan sellaista kansaa. Ja Jumala on asettanut tämän kansan esimerkiksi ja opettajaksi monille köyhille, tietämättömille heimoille, jotka ovat hajallansa pitkin maailmaa. Se tehtävä on suuri, jonka Suomen kansa on saanut osakseen.”

Luvussa Matti hän kuvasi yksinkertaista mutta rehellistä rahvasta:

”Matilla on vikansa, Matilla on oma päänsä, mutta kun Jumala tahtoo väännättää kiviä maan päällä, hän lähettää Matin kivimäkeen. Tämä on Matin tehtävä.”

Tämä ei ollut huumoria, vaan lämmintä kansanystävyyttä.

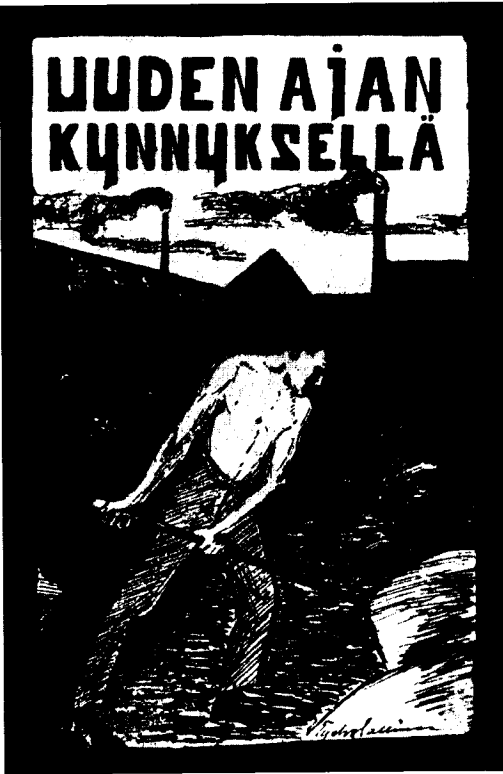
Suomen historia syntyi aatteena Suomen kansan paikasta yleisessä maailmanhistoriassa. Mutta miksi näin? Olisi kai ollut muitakin vaihtoehtoja lähestyä Suomen menneisyyttä, mm. Leo Tolstoi pilkkasi professoreita sanomalla, että ”vain oppineet luulevat, että aatteet liikuttavat ihmisiä” – kun eivät muuta maailmaa tunne.

Nyt katsoen kyse oli poliittisesta prosessista, jossa sivistyneistö nosti itsensä valtiioon ja rakensi tuekseen ns. kansalaisyhteiskuntaa. Ideologisesti tämä tapahtui siten että kansallisuusaatteen omaksunut fenomenaaninen sivistyneistö tavallaan rakastui kansaan. *Gunnar Suolabti* kuvaa Yrjö Koskisen elämäkerrassa miten tämä tapahtui, miten ”kansa”, siihen asti vierastettu rahvas, alettiin nähdä toisenlaisin silmin:

”... Ja kansanhengen pohjalta oli kasvava uusi kansalaismieli ja uusi kansan kokonaisuus. Tuntuipa todellisuus jo ensi näkemyksissä ylittävän kaikki toiveet. Ymmärrettiin Arwidssonin historian oppikirjasta suomalaisen sotilaan hellittämätön rohkeus ja tarmo, opittiin Runebergin Hirvenhiihtäjistä sisä-Suomen kansanelämän yksinkertainen kauneus ja havaittiin hämmästyneen runoarteet, jotka ihailtu pieksujalkainen vaeltaja Lönnrot oli koonnut Karjalan sydänmailta. Historiassa, runoudessa, sointuvan kielensä kauneudessa Suomen talonpoikainen kansa oli kuin Tuhkimo, kuninkaanpojan kallis morsian halvoissa ryysyissään”.

Lumous särkyi

Tavallinen kansa, rahvas, folk, pääsi näin mukaan historiaan – mutta ei itsenään, vaan, Tuhkimona, joka kelpasi niin kauan

Tyko Sallisen kansi "Työväen Joulualpumiin Uuden ajan kynnyksellä" (1904).

kuin lumous kesti. Se kesti pääosin vuoteen 1905 asti. Tuhkimotarinaa kannatteli politiikka – fennomaanien nousu vallan aallonharjalle, kansakoulu, joka opetti kansalle mitä se on, taide, joka sai Runebergin ja Topeliuksen jälkeen jatkoajan karelianismissa, ja myös kansa itse. Kun kansalle opetettiin sen jaloutta ja luvattiin oikeuksia, kuvaan kannatti uskoa. Varhainen työväenliike oli fennomanian lapsi.

Todellisuus teki kuitenkin särön kuvaan ja lumous haihtui, kun työväenliike keksi ottaa ajatuksen kansanvallasta tosissaan. Samalla hyväntahtoinen kuva kansasta alkoi saada jälleen ennakkoluuloisia ja moralisoivia piirteitä. Oli tehtävä ero hyvän kansan ja huonon kansan välillä, johon Koskinenkin viittasi kirjoituksessa Työväenseikka 1870-luvulla. Agathon Meurman sanoi asian myöhemmin terävästi: "Kansa on terve, proletariaatti on sen sairaala". Hän selitti ristiriidan siten, että työväenliikkeen takana oli itse asiassa sivistyneistö, "yläluokasta haaksirikoon joutunut proletariaatti,

joka tarttuu rehellisen työluokan liepeisiin, kätkeytyäkseen sen arvokkaan lipun suojaan ...".

Uuden vuosisadan puolella topeliaaninen kuva pohjimmiltaan hyvästä kansasta jatkoi elämäänsä koulukirjoissa, mutta niin arkielämässä kuin historiantutkimuksessakin idealisoitu kansan historia menetti pian tarkoituksensa. 1920- ja 1930-luvun kansallinen historia ei ollut enää yhteisen kansan historiaa, vaan valtiollinen projektio, kuva itsenäisen Suomen valtion henkisistä juurista. Rahvaan historia sai jonkinlaisen puolustajan Voionmaan ja Suolahden mainostamasta Karl Lamprechtin kollektiivisesta kulttuurihistoriasta. Vaikka sekään ei ollut vapaa kansallisesta idealismista, se sisällytti menneisyyteen koko väestön ja etsi ajatusta kokonaishistoriasta. Suolahti kirjoitti kulttuurihistoriaa, jota nykyään nimitettäisiin sivilisoinnin historiaksi ja nuori *Eino Jutikkala* korosti, että "historiallisen kehityksen johtavat voimat eivät ole löydettävissä kabinetin juonittelusta, hallitusten kirjeenvaihdosta ja valtiopäivien äänestyksistä, vaan ensi sijassa massoissa ilmenevistä valtavista ja lainalaisista muutoksista". Kansan historia muuttui talous- ja väestöhistoriaksi. *Heikki Waris* kirjoitti väitöskirjansa esipuheessa, miten hän halusi tutustua hänelle vieraaseen työläismaailmaan ja työmiehen sieluun. Kansan historia ei ollut enää historian tarkoitus, vaan mielenkiintoinen tutkimuskohde. Sama linja jatkui sotien jälkeen em. professoreiden oppilaiden tutkimuksissa. Kun *Viljo Rasila* vuonna 1968 tutki kansalaissodan taustaa faktorianalyysillä, ei edes sanaa kansa enää tarvittu. Kansa oli abstrahoitu "muuttujiksi".

Ns. kansallinen ja ideologinen kansakuva hallitsi kuitenkin julkisuutta, ja saatiin odottaa 1960-luvun alkuun asti ennenkuin se sai kovan iskun Väinö Linnalta. Häntä ärsytti ns. runebergilainen tapa katsella maailmaa pappilan kuistilta. Hänen silmissään Runebergin kansalta puuttui oma ajatuskyky tai – kuten hän sanoi – sotilalta pää. Sankaruudesta huolimatta kansa oli jotenkin tyhmää ja laiskaakin. Tämä Linnan mielestä aina jotenkin vajavaiseksi kuvattu kansa sai sädekehän vasta kun se jalostui

sivistyneistön tai sotapäälliköiden sille antamassa tehtävässä. Onko sattuma, että Vänerikki Stoolin tarinoissa herrat ovat todellisia henkilöitä, mutta kansanmies Sven Duuva on Runebergin omasta päästä, kuten *Joban Wrede* esittää.

Linna sanoi runebergilaista tarinaa ”ryysyevankeliumiksi” ja tämä elokuvilla eläväksi tehty surkeus tuli ikäänkuin viralliseksi kansakuvaksi. Linna selitti teostensa suurta suosiota itse sillä, että hän vapautti kansan historiasta, joka sille 1800-luvulla oli kirjoitettu. Linna ei toki ollut ensimmäinen, joka toi näyttämölle ajattelevan kansan, mutta hänen osuuttansa idean julkistamisessa ei voi kiistää.

”Pohjantähti” ei luonut kuvaa yhdestä kansasta, vaan kahdesta. Poliitikasta elinvoimansa saaden tämä kaksijakoinen kansakuva eli vahvana ainakin 1970-luvulle asti – rinnan yhteiskunnan todellisten luokkaerojen kanssa. Jotakin siitäkin puuttui, sillä muuten ei olisi syntynyt 1960-luvun ”unohdettua kansaa”. Maaseudun pieneläjät olivat oikeasti se väestönosa, joka 1960-luvun modernisaatiohuumassa oli jäämässä sivuun kansakunnan kehityksestä. Kalle Päätalo on omalla tavallaan dokumentoinut tämän historian, joka ei ole ainakaan vielä mahtunut Suomen historiaan muutoin kuin muuttoliike- ja sairastavuustilastoina. Veikko Vennamo pääsee tuleviin historiankirjoihin 1900-luvun viimeisenä kansanjohtajana.

Uudenlaista toimivan kansan historiaa syntyi myös työväenliikkeen vaikutuksesta. Se oli yhtä ideologista kuin fennomaanien kansan historia, eikä saanut akateemista jalansijaa edes 1970-luvulla. Suurempi muutos oli se, että työväestön ja muun ns. tavallisen kansan historiasta tuli akateeminen tutkimuskohde, jossa kiinnosti erilaisuus tai sen pohtiminen miten tämä väestönosa tuli sijoittaa kansalliseen historiaan. 1980-luvulla alkoi saada jalansijaa uudenlainen kansan historia: tuli arkipäivän historia, naisen historia, perheen, lasten ja kaikkien mahdollisten pienryhmien historia.

Utteran työn tuloksena kuva Suomen kansan historiasta on hajonnut. Tutkimuskohteen lisäksi itse tutkimus on pirstaloitunut ja kohteet ovat muuttuneet tutkimus-

reviireiksi. Poliittisessa historiassa kansa katselee taustalla johtajiensa ihmeellisiä edesottamuksia.

Akateemisessa tutkimuksessa ”kansan” historialla – tai ylipäänsä kokoavalla analyyysillä – olisi jälleen kysyntää. Mutta yhtä selvää on, että suomalaisilla ei ole yhtä historiaa, ei erikoista geneettistä perimää, eikä edes alkukotia, siinä mielessä kuin pitkään haluttiin uskoa. Perintönä viime vuosisadalta meillä on oppi Suomen historiasta ja opittuolitt, joilla istuville maksetaan nyt siitä, että he kyseenalaistavat edeltäjiensä työn: purkavat Suomen historiaa ja rakentavat sitä uudestaan.

Suomen historia saattaa vaikuttaa ns. kansainvälistyvissä maailmassa entistäkin turhemmalta. Olemmehan alle yksi promille maailman väestöstä. Yrjö Koskisen harmiksi voisi sanoa, että ihmiskunta ei paljoa menettäisi, vaikka Suomen historiaa ei tutkittaisi eikä opetettaisi. Mutta suomalaiset menettäisivät oleellisen osan itseymmärryksestään ja tajustaan siitä millainen maailma on: jotakin täytyy tietää puistakin ennenkuin tietää mikä metsä on. Tieteen kielelle käännettynä tämä tarkoittaa, että Suomen historia on yhden erityisen sosiaalisen muodostuman, suomalaisen yhteiskunnan, ajallisesti, paikallisesti ja teoreettisesti vertailevaa tutkimusta. Vaikka pienellä maalla on pieni historia, siinä on meille aivan tarpeeksi ihmettelemistä, eikä ole syytä vähätellä kansallisen identiteetin ja tieteellisen tradition vaalimista, vaikka se olisi kuinka epämuodikasta.

Historia on loppunut siinä mielessä, että maailmanhenki ei enää anna tarkoitusta yleiselle historialle, eikä kansallishenki Suomen historialle. Niiden tilalle on nyttemmin tarjottu uutena henkenä ”globaalitaloutta” ja ”tietoyhteiskuntaa”. Ne ovat totta, mutta ne ovat myös pitkälle uskonvaraisia näkemyksiä siitä mihin maailma on menossa ja mitä se meiltä vaatii. Tässä tilanteessa on tärkeä etuoikeus kulkea selkää edellä tulevaisuuteen, tutkia menneisyyden ihmisten vaihtoehtoja, miten he ovat maailmansa nähneet, asettaneet tavoitteita ja aina yllätyneet. Jos he olisivat tienneet tulevaisuutensa, maailma ei olisi nyt sellainen kuin se on.